

**BÂKÎ’NİN “ANCAK” REDİFLİ GAZELİNE
YAZILAN TAHMİS VE TEDİSLER**

**“Tahmis” And “Tesdis” Written To Bâkî’s Ghazal
Ending In The Redif Of “Ancak”**

Dr. Ahmet SEVGİ*

ÖZ

Bâkî, 16. yüzyılda klasik Türk şiirini “şekil” yönünden mükemmeliyete taşımanın yanında ona muhteva zenginliği de kazandırmıştır. Şiirlerine yer yer sosyal hayatı hatta insanlar arasındaki eşitsizlikleri de taşıyan Bâkî, kendinden sonra gelen şairleri büyük ölçüde etkilemeyi başarmıştır. Biz bu makalemizde onun “ancak” redifli gazeline yazılan tahmis ve tesdisleri sunuyoruz.

Anahtar kelimeler: Bâkî, gazel, ancak, redif, tahmis, tesdis.

ABSTRACT

Bâkî added a rich content to classical Turkish poetry in the 16th century besides bringing it to perfection in terms of “form”. Occasionally including social life and even inequalities among humans in his poems, Bâkî greatly influenced poets who succeeded him. In this paper, we present tahmis and tesdis written to his ghazal ending in the redif of “ancak”.

Keywords: Bâkî, ghazal, (providing) redif, tahmis, tesdis.

XVI. yüzyıl, gerek kemiyet (nicelik) gerekse keyfiyet (nitelik) bakımından klasik Türk şiirinin altın devridir. Bu sırada Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Yahyâ Bey, Nev’î, Rûhî gibi birçok büyük şair yetişmiştir. Ancak bunlar içerisinde Bâkî’nin ayrı bir yeri vardır. Ziya Paşa’nın “Harâbat Mukaddimesi”nde:

.....

Kim tarz-ı kadîme kisve vermiş

Şi’r anın eliyle şekle girmiş

Bâkî’ye sezâ olursa ta’yîn

Ta’bîr-i müceddid-i nuhustîn¹

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrt. Üyesi.

¹ Ziya Paşa: *Harâbat*, [Mukaddime], İstanbul, 1291, C. 1, [s. 8].

ifadeleriyle onu "müceddit" olarak nitelemesi yerinde bir tespittir. Doğrusu Bâkî, XVI. yüzyılda klasik Türk şiirini "şekil" yönünden mükemmeliyete taşımının yanında ona "muhteva" zenginliği de kazandırmıştır. Diğer bir ifade ile Bâkî, şiirlerine yer yer içtimaî hayatı, hatta insanlar arasındaki sosyal farklılıkları da taşımasını bilmiştir. Biz bu makalemizde onun "ancak" redifli gazeline ele alarak söz konusu gazele yazılan tahmis ve tesdisleri sunmak istiyoruz.

Bâkî'nin söz konusu gazeli şöyledir:

Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

Hâl-i 'âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi hândân kimi giryân kimi nâlân ancak
Kimisi bülbül-i nâlân-ı gül-i 'ârız-ı yâr
Kimi pervâne-i şem'-i ruḥ-ı cânân ancak
Bu cihân kimine kaşr-ı tarab u 'ayş u şafâ
Kiminün miḥnet ile başına zindân ancak
Pây-mâl olmada âḥir şütür-i gerdün
Pâdişâh ile gedâsı hele yeksân ancak
Bâkıyâ hânkâh-ı 'âlem-i ḥayretde hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile ḥayrân ancak.²

Bâkî'nin çok güzel tasvir ettiği üzere dünyada insanlar arasında birtakım sosyal farklılıklar ve beşerî zıtlıklar vardır: Kimi zengin kimi fakir, kimi mutlu kimi dertli, kimi âsî kimi âbid, kimi âlim kimi zâlim, kimi padişah kimi dilenci, kimi hayat dolu kimi dünyaya geldiğine bin pişman... İnsan oğlunu hayrete düşüren cihanın bu perişan hali yalnız Bâkî döneminde görülen bir manzara değildir. Dünya kuruldu kurulalı bu böyledir. Bâkî, hiçbir devirde değişmeyen bu gerçekleri hikemî bir üslupla ifade ettiği için, daha sonra gelen şâirler bazen

² *Bâkî Dîvânı* (Haz. Dr. Sabahattin Küçük), TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 247.

edebî bir format içinde bazen de sadece muhteva yönüyle bu duyguları terennüm etmişlerdir. İşte size günümüzden bir örnek:

Bir gariptir şu hayat kandırır insanı;
Belki hayatın garipliğidir bu yanı
Kimi gurbette sıla sıla diye coşar;
Kimi ekmek için gurbete koşar
Kimi gününe gün katar zevk etmekle;
Kimi karnını doyurur çeyrek ekmekle
Kimi helâl rızık için şükreder;
Kimi tutturmuş yolunu harama gider
Kimi saygıdan baba diye boynunu eğer;
Kimi babasını sığınma evine koymuş meğer
Kimi bulamaz aza kanaat eder;
Kimi bol keseden hâlâ israf eder
Kiminin hayatı olmuş hep işkence;
Kimi gündüzü yaşayamaz hep gece
Kimi gelmiş gidiyor yetmiş yaşında;
Kiminin hâlâ kavak yelleri esiyor başında
Kimi ne bilsin neydi bunu bana yazdıran;
Uyanmak gerektiğini düşünüyorum bu uykudan.³

(Mehmet Gülmez)

Bu örnek de “şâir-i mâder-zâd” olarak şöhret bulan İsmail Safâ'dan (1867- 1901):

---

³ <http://www.forumturkiye.com/arsiv/index.php/t-7080.html>

KİMİ ÖYLE KİMİ BÖYLE

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

Kimi insânlarıñ cūyende-i luṭf-ı İllâh olmuş
Kimi me'lûf-ı dâmen-būsî-i erbâb-ı câh olmuş
Kimi seccâde-i takvâda olmuş sübhâ-keş 'âbid
Kimi meyḥânelerde mâ'il-i fuḥş u günâh olmuş
Kimi pür-neşve-i mey na'ra-endâz-ı neşâṭ olmuş
Kimi âlûde-i ğam dem-güzâr-ı âh u vâh olmuş
Kimi aşlâ yalan söz söylemez Allâhdan korkar
Kimi da'vâyı bilmezken maḥâkimde güvâh olmuş
Kimi maḥkûm-ı zencîr-i cezâ olmuş enîn eyler
Kimi feryâd ider dil-beste-i zülf-i siyâh olmuş
Kimi bir loḡma ekmek buldıġıçün Ḥaḡḡa şükr eyler
Kimi itmez ḡanâ'at nâ'il-i 'izz ü refâh olmuş
Kimi kâşâne-i iḡbâlde ârâm-sâz olmuş
Kimi ḡalmış soḡaḡ üstünde muḡtâc-ı penâh olmuş
Kimi mes'ûddur her ne görürse i'tibâr eyler
Kimi bed-baḡtdır maḡrûm-ı feyż-i intibâh olmuş
Kimi mâya kimi cevî-i semâya ḡaşr-ı kâr itmiş
Kimi şayyâd-ı mâhîdir kimi raşşâd-i mâh olmuş.⁴

(SAFA)

Aşağıda sunacağımız tahmis ve tesdisler Bâkî'nin çağdaşlarına aittir. Bunlardan **Ehlî** ve **Azîzî**'nin şiirleri şahsî kitaplığımızda bulunan yazma eserlerden, Ayânî'nin tesdîsi de "Ayânî Dîvânı"ndan alınmıştır.

⁴ *Melikü'l-mütekellimîn yahut Rûh-ı Edibân-ı Türk*, (Müntehibi ve Nâşiri: Şemseddin), İst. 1328, s. 101-102.

TAHMİS-İ ĞAZEL-İ BÂKİ

Fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün
Müdde‘î vuşlat-ı dildâr ile ħandân ancak
Dîde kıanlar akıdur hecr ile giryân ancak
Dil-i nâlânuñ işi derd ile efgân ancak
*“Ħâl-i ‘âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi ħandân kimi giryân kimi nâlân ancak”*

Kimisi miĥnet-i yâr ile olur zâr u nizâr
Kimi hecr-i ruĥ-ı dilberle ider nâle vü zâr
Kimisi âteş-i ‘aşk ile yaķar dâĝ-ı hezâr
*“Kimisi bülbül-i nâlân-ı gül-i ‘arız-ı yâr
Kimi pervâne-i şem‘-i ruĥ-ı cânân ancak”*

Küy-ı yâre irişüp kimi görür mihr ü vefâ
Künc-i ĝamda kimi derd ile çeker cevr ü cefâ
‘Âlemüñ ħâl-i perîşânı ‘aceb geldi baña
*“Bu cihân kimine kaçır-ı tarab u ‘ayş u şafâ
Kiminüñ miĥnet ile başına zindân ancak”*

Ne şeh-i ‘âleme kıalır bu felek ne dūna
Ne bilür ‘âkıll ü dānâ ne baķar mecnūna
Şâh olanla nazarı birdir anuñ maĥzūna
*“Pây-mâl olmada âĥir şütür-i gerdün
Pâdişâh ile gedâsı hele yeksân ancak”*

Ehliyâ kimse nedür bilmedi hiç hâl-i cihân
Denk olur 'âkıl u dâñâ açamaz bunda dehân
Lâl olur keşf idemez sırrın anuñ hîç zebân
*"Bâkıyâ hâñgeh-i 'âlem-i hayretde hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak"*⁵

TESDİS-İ BEYT-İ BÂKÎ

Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün
Kârı 'aşq ehli gibi herkesüñ efgân ancak
Elem ü miñnet ile gözleri giryân ancak
Deli göñlüm gibi ser-geşte-i devrân ancak
Dime dünyâda benem hâñırı vîrân ancak
*"Hâl-i 'âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi handân kimi giryân kimi nâlân ancak"*

Ğoncenüñ hânde olup bâğ-ı cihânda kârı
Bülbülüñ girye ile kârı figân u zârı
Güldürür kimini gerçi bu kınâ gülzârı
Ağladup kiminüñ eyler gözi yaşın cârı
*"Hâl-i 'âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi handân kimi giryân kimi nâlân ancak"*

Kimi devletde bu hâlkuñ kimisi rif'atde
Kimisi faqr u felâketde kimi zilletde

⁵ Mecmûa-i Eş'âr, Ahmet Sevgi Özel Kitaplığı, TY. No: 8, v. 29^a-29^b.

Kimi vuşlatda kimisi elem-i firqatde
Kimi rāhatda kimi derd ü ğam-ı miḥnetde
“*Hāl-i ‘ālem ezeli böyle perīṣān ancaḳ*
Kimi ḥandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ”

Künc-i miḥnetde idersem n'ola āh u feryād
İrişüp faqr-ı vişāle dil ü cān olmadı şād
Miḥnet-ābād-ı cihān içre nitekim Ferhād
Ĝam u endūh u belā çekmege oldum mu‘tād
“*Hāl-i ‘ālem ezeli böyle perīṣān ancaḳ*
Kimi ḥandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ”

Kimi dünyāda olup gül gibi şād u ḥurrem
Kiminüñ girye vü efgān ile çeşmi pür-nem
Bülbül-āsā bu cihān içre ‘**AZİZİ** bir dem
Gülmek olmadı müyesser diyü baña yime ğam
“*Hāl-i ‘ālem ezeli böyle perīṣān ancaḳ*
Kimi ḥandān kimi giryān kimi nālān ancaḳ”⁶

TESDİS-İ ĞAZEL-İ BAKİ

Fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün
Sākıyā kimisi mey-ḥānede şādān ancaḳ
Kimi bir verd-i ruḥ-ı yār ile ḥandān ancaḳ
Kimi pervāne-i pür-şem‘-i şebistān ancaḳ
Kimisi genc-i ğam-ı ‘aşḳ ile giryān ancaḳ

⁶ *Külliyât-ı Latîfî*, Ahmet Sevgi Özel Kitaplığı, TY. No: 5, v. 80^a.

*"Hâl-i 'âlem ezeli böyle perîşân ancak
Kimi giryân kimi 'uryân kimi nâlân ancak"*

Kimine yâr-ı dil-ârâmı kıılır mihr ü vefâ
Kimine dilber-i fettânı ider cevr ü cefâ
Kimi bir hâbbeye muhtâc bu halkuñ cânâ
Kimisi şâh-ı cihân kimi ayaklarda gedâ
*"Bu cihân kimine kaş-ı tarab-ı 'ayş-ı şafâ
Kiminüñ miñnet ile başına zindân ancak"*

Kimisi mey-kede bezminde müdâmî hammâr
Kiminüñ sînesi üstinde yatur bir dil-dâr
Kâm-rândur kimi destinde şumâr-ı dînâr
Giceler tâ seher olunca kimisi bîdâr
*"Kimisi bülbül-i nâlân u gül-i 'arîz-ı yâr
Kimi pervâne-i şem'-i ruḥ-ı cânân ancak"*

İ'timâd eyleme ey sâķi bu dehr-i dūna
Rūz u şeb mâyil olup nūş-ı mey-i gül-gūna
İ'tikâd eylemez erbâb-ı hıred vārūna
Minnnet ol pâdişeh-i bî-bedel ü bî-çūna
*"Pâyemâl olmada âḥir şütür-i gerdūne
Pâdişâh ile gedâsı hele yeksân ancak"*

Kimi bir kebk-hırâmuñ düşüp ardınca revân
Kimi bu bâğ-ı cihânda şalınur serv-i revân

Kimisi 'âşık-ı bî-çâre dem-â-dem tâlân
Pâ-bürehneye 'Ayânî gibi olmuş 'uryân
"Bâkıyâ hânkâh-ı 'âlem-i hayretde hemân
Her gelen kimse bu esrâr ile hayrân ancak"⁷

Sonuç:

Klâsik edebiyatımızda bir şairin kendinden sonrakilere olan tesiri, şiirlerine yazılan tahmis, tesdis gibi nazım şekilleri ve nazirelerden anlaşılır. Bu açıdan bakıldığında Bâkî'nin "ancak" redifli gazelinin çok beğenildiği görülmektedir. Söz konusu gazele kendi döneminde yazılan tahmis ve tesdislerin yanında sonraki asırlarda da aynı duygular Bâkî'yi çağrıştıran bir üslupla tekrar tekrar işlenmiştir. Bu da gösteriyor ki Türk şiirinde Bâkî tesiri çok uzun sürmüş hatta günümüze kadar bile gelmiştir.

KAYNAKÇA:

Ziya Paşa: *Harâbât*, [Mukaddime], İstanbul, 1291, C. 1, [s. 8].

Bâkî Dîvânı (Haz. Dr. Sabahattin Küçük), TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 247.

<http://www.forumturkiye.com/arsiv/index.php/t-7080.html>

Melikü'l-mütekellimîn yahut Rûh-ı Edîbân-ı Türk, (Müntehibi ve Nâşiri: Şemseddin), İst. 1328, s. 101-102.

Mecmûa-i Eş'âr, Ahmet Sevgi Özel Kitaplığı, TY. No: 8, v. 29^a-29^b.

Külliyât-ı Latîfî, Ahmet Sevgi Özel Kitaplığı, TY. No: 5, v. 80^a.

Dîvân-ı Ayânî, Süleymâniye Ktp. (Hüsrev Paşa) No: 584, v. 4^a-4^b.

---

⁷ *Dîvân-ı Ayânî*, Süleymâniye Ktp. (Hüsrev Paşa) No: 584, v. 4^a-4^b.